

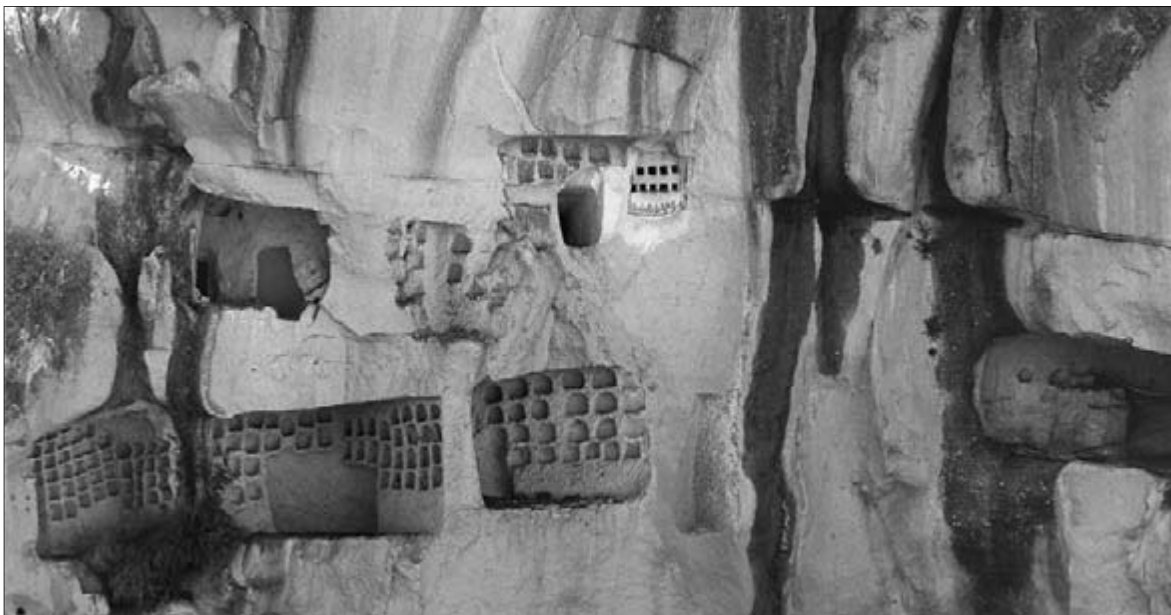
Kertművészet*

Úzváron a letűnt század első éveiben az Olvasóegylet vigalmi bizottsága jóvoltából élénk a kultúrélet: a dalárda meg a zenekar vasárnapi koncerteket ad a zenepavilonban, azonkívül sorra mutatják be a népszínműveket és más közkedvelt darabokat, sőt a némafilmek mozi is megkezdte működését. A rokkantegylet úzvári fiókjának mozgófényképes előadásai nem remélt anyagi sikert aratnak, így a vetítógépért adott ötszázhatvan korona sebesen megtérül. Amikor Világvárakon egy nagyszemű kálomista poéta új, botránnyos verseit adja közre, Csalánoson a plébános és a tanító beszédével avatják a Rimamurány Társulat által adományozott összegből vásárolt könyvtárat. A könyveket átmenetileg a hangyaszövetkezet épületében helyezik el, míg a katolikus kör helyisége el nem készül. Vándortársulatok is fel-felbukkannak Úzváron, de leginkább a ledér színésznőcskék viselt dolgaitól hangos a helyi sajtó – néhány éven keresztül ugyanis két úzvári hetilap is megél egymás mellett a pár ezres lélekszámú településen. Az egyiket az összevont szemöldökű plébános, Csepeli szerkeszti, s az orgánum az úzvári erkölcsök pallérozását tekinti fő missziójának. Terjedelmes cikkben sérelmezi például az úzvári asszonyok kacérságát, akik az indokoltnál magasabbra emelik a szoknyájukat, mikor a vasútállomás körüli tócsákat átlépik, sőt olykor a térdük is kivillan, és ez a felháborító szokás hovatovább már a miskádi társasági életnek is állandó témája. A másik kedvelt ostorozandó jelenség az alkohol, aminek ártalmairól külön füzetet is kiad a plébános-főszerkesztő a Kérdések és feleletek című népszerű, léleknemesítő sorozatában. A szerző attól tart, hogy az alsó néprétegekben idővel annyi szellemi koldus, esztelen ember és gügye gyermek lesz, hogy néhány évtized múlva külön kórtermekeket fognak igényelni. Kón úzvári kocsmáros italmérésében például karácsony másodnapján kapnak hajba a rakodólegények. Alarmírozni kell a csendőröket, a rendőröket, a bírót, a jegyzőt, a főszolgabírókat. A négy verekedőt fejenként tizenkét korona pénzbírságra ítélik, de a kocsmáros megússza, holott a redaktorok szerint tizenhat éves inasoknak is méri a pálinkát. Az olvasóegyletben is a szesz borzalmas hatásairól tartanak előadást, bűnökről és betegségekről; a felolvasást pedig riasztó vetített képek kísérik. Az esten Majlinger kitűnően adja elő az *Ivás közben* című verset, mulatságosan utánozva az iszákos embert. Úzvárkonyon is a részegesség okoz kis híján tragédiát. Az Úzvárra tartó lakodalmas menetben egy duhaj legény az ünnep fényének emelésére pisztolyból lövöldöz jobbra-balra, ám az egyik lövéssel megsebesíti a combján a tizenkét éves Arcsit. Talán a példás megfenyítés észre téríti a könnyűvérű fiataliságot – reménykedik a tudósító. A bűnüldözés látókörébe kerül majd Toszkán Géza is, aki társával a csalánosi kocsmából éjfél tájban hazafelé tartva bűnös csendháborítást követ el: nem elég, hogy torkuk szakadtából éneklük a magyar nótákat; mindezt még hamisan is teszik. Az éber csendőrség lecsap a hangoskodó legényekre, akik egy álló éjszaka gondolkodhatnak a fogdában cselekedetük társadalmi veszélyességéről. Semmin nem gondolkozhat viszont Kasza Lajos gyári munkás, akinek vasárnap reggel fél hétkor, rögtön munkába állás után a fejére pottyann egy vasdarab, amitől a szerencsétlen ember szörnyethal. Másnap már el is temetik; ott van az igazgató, a főmérnök; a család pedig nyugdíjat is kap az elhunyt után a kötelező biztosítás bevezetésének köszönhetően. Sőt az özvegy a nőegylettől is számíthat száz koronára – a szerkesztők szerint ez is igazolja az intézmény hivatását. Az igazgatóné kezdeményezésére az élőképek után kapott belépőjegyek jövedelme is a nőegylet illeti – bemutatásra kerül a *Virágáros leány*, *Napoleon és első ideája*, valamint a *Madonna*; utóbbi kíséretében az angyalokat fiatal lányok alakítják. Egy másik úzvárkonyi tragédia is borzolja a kedélyeket: egy helyi úriasszonyt súlyos természetű tifusz dönt ágyának. A baj nagyságát növeli a beállott komplikáció, a tüdőlob, amely megöli az alig néhány napos anyát. Az újdondász úgy fogalmaz, hogy egyik ajtón bejön az élet, hozza a kis Erzsikét, de csakhamar elragadja az ártatlan gyermeket és utána az édesanyját is, s most

együtt pihennek a szentelt hantok alatt, várva a feltámadást. Varga Jakab iparvasúti kocsivezető óvatlanságból kerül a csalánosi kisvonal kerekei alá, melyek darabokra szabdadják; az özvegyet általánosan ismert jóindulatába veszi a gyárigazgatóság. Smitt Jánosék úzvárkonyi lakásába becsap a mennykő – mit ad Isten, péntek tizenharmadikán. A villám a sifon tetején álló lámpát éri, amitől a petróleum meggyullad és Smitt Jánoséra ömlik, aki az úzvári kórházban belehal súlyos égési sérüléseibe. A férje is tüzet fog, a nagy dörgés következtében érzékei eltompulnak, de túléli az esetet. Ám vannak jó hírek is – noha a jégpálya karácsonyi megnyitása, dacára a gyári zenekar közreműködésének, a lágyra vált időjárás miatt felemásra sikeredik. A kistaludi beépítés ellenben főként azért ünneplendő, mert az új, csinos lakónegyedhez már nem ér majd fel a mocsár bűze. Beller Jenő főtisztviselő zárt udvarába két konyhalány tör be, s kezükben késsel, leszúrással fenyegetőzve akarják szerelmi vallomásuk meghallgatását kiereszkölni. Ám nem elég, hogy Beller úr kimegy a nagy lármára és elzavarja a hősszerelmes hölgyeket – a csendőrség másnap még le is tartóztatja őket. A csendőrök sebesen a nyomára jutnak az úzvárkonyi majorság juhakolját megdézsmáló birkatolvajoknak is. A regekői káptalan tulajdonát képező jószágok közül hatot visznek el az ajtó felfeszítésével. A juhok egy részét a kamrában, másikat a fazékban találják meg – a tettesek halmazati büntetesként azonban nem kóstolhatják meg, csupán megszagolhatják a búcsú birkahúsos kását. Kosút-rumnak nincsen párja, magyar issza, magyar gyártja – kapható eredeti egy-, fél- és negyedliteres palackokban Úzváron, Grósz Lipót úrnál. Az úzcsermelyi lakosok is innivalóval foglalkoznak – mégpedig a falu határában fakadó savanyúvízzel. Úgy mondják: az itt lakóknak csak egy viccük van: a csevice. A fiatalság azonban vétót emel a kifejezés ellen, merthogy szerintük a szóban a „cseh vize” jelentés bújik meg, ezt pedig derék magyar hazafiak igazán nem tűrhetik. Végül – nem minden humorérzék nélkül – a forrást „házmestervicére” keresztelik át, hogy vizét majd a viceházmesterek is nagy kedvvel fogyaszthassák. Hírül adatik az is, hogy a Botta cég építheti a csalánosi meg az arieli községházát is – így a Toszkánok végképp elveszítik a talján építészeti házipárbajt. Ez idő tájt a művészetek élvezetében az esztétikai szempontoknál sokkal nagyobb súllyal esik latba az etika; az erkölcstelenség csimborasszója pedig entellektüel körökben vitán felül a bolsevizmus, ahol tudvalevőleg asszonyközösség van. Hogy az Antikrisztus Muszkahon felől támad, azt már az első revolúciós kísérletet követően, minden kétséget kizáróan tudja mindenki a Rimamurány birodalmában. A bolsevik realitással mégis akkor találkozunk szemtől szembe először, mikor Kanbéla és válogatott gárdája megkapja ajándékba a hatalmat a veres gróftól, a nyúlászú Karolingtól: a kommün valósága hamar kijózanítja őket. Eleinte még azt mondják az emberek: a bolsevikok legalább szembeszállnak a betörő kisantanttal, a csehekkal meg az oláhokkal – az embertelen vezetési módszereiket azonban már uniformisba beöltözve, a csatatéren tapasztalják meg. Különösen rossz a híre egy bizonyos Lukániusznak, aki állítólag filozófusnak meg esztétának tanult Berlinben és Heidelbergában, s a világháborút katonai levélcenzorként vészelte át. (Gyakorlat teszi a mestert, jegyzi meg a rosszmájú úzvári szerkesztő.) Lukániusz apja korántsem szociálforradalmár, hanem bankigazgató, a porlódi újnemesek közül való, abból az időből, mikor nyoma sincs még sem „porlódi gondolatnak”, sem vitéz Sóbányainak – a fiú viszont már bolsevik népbiztos, sőt a Vereshadsereg komisszára: igencsak gyors a korabeli értelmiség útja az osztályhatalomig. Amikor Silbaknál, a vasúti töltés meg a Tisza gátja között, május elsején, a munkásmozgalom nagy nemzetközi ünnepén megtizedelteti saját katonáit, mert azok szerinte gyáván megfutottak az oláhok elöl, szárnyra kap a hír, hogy a hét világváradai főbelőtt mellett a nyolcadik, névtelenül elkapart áldozat úzvári illetőségű. Ez a mendemonda ugyan soha nem bizonyosodik be, ám amikor – már vitéz Sóbányai kormányzósága alatt – a huszonnégy éves autószerelőből lett hadosztályparancsnokot nyolc évre ítélik, Úzváron vezércikkben tesz fel a kérdést: Lukániusz miért időzhet ehelyett a bécsi kávéházakban? Később meg Moszkvában és a festői Taskentben, tehetnéd hozzá – noha nem jószántából. Úgy mesélik, hogy miközben a tizedelés folyik, Lukániusz, az Etika és taktika eminens szerzője a vasúti kocsis platóján ülve hátat fordít a nyomorúságosan pitiáner megtorlásnak, s e véres mai kocsma helyett inkább komótosan készül, átfogó esztétikai szintézisének a kertművészetre vonatkozó jegyzeteit rendezgeti. E pillanatban ő Ezékiel, az

átváltozás és a halál angyala. Ekkorra már sikerrel alárendeli az etikát a taktikának, töretlenül hisz a veresterror mindent megtisztító erejében: a gyilkolást maga a világtörténelem parancsolja neki. Az emberirtásban pedig nincs könyörület: a komisszár akár a tábori szakácsokat is habozás nélkül kivégezteti, ha azt gyanítja, hogy lopni találnak a fejadagokból. Ez kétségkívül markáns program – nem csoda, ha egy másik bolsevizmusban Imre mártírt a programnélkülisége miatt kárhóztatja, hogy aztán a szokott következetességgel felcsapjon népművelési miniszternek a megbírált kamerád kormányában. Amikor egy novemberi hajnalon a muszka tankok ismét bevonulnak Világváradra, Lukániusz éppúgy a jugó nagykövetségre menekül, mint volt főnöke. Őt is deportálják Oláhországba, de még véletlenül sem lesz mártír: hiába, tudni kell a túlélés naprakész etikáját és esztétikáját. Egyébként is, még feladata van az életben és a mozgalomban: no nem holmi kertművelés, mint Kandid példázatában, hanem a legendás Lukániusz-iskola és -óvoda megalapozása, ahol átadhatja majd a világtörténelem parancsára végrehajtott tizedelés etikáját és esztétikáját az új, erre fogékony élcsapatoknak. Ám a trianoni sokkból ocsúdva minderről még sejtelve sem lehet az úzvári publikumnak. A helyi irredenta, nemzeti érzelmű újság például arról cikkezik: a hazafias érzés milyen szép példáját mutatja meg a harangodi községi bírót. Egy úriasan öltözött férfi jelenik meg nála, s azzal kezdi, hogy négyszemközt szeretne beszélni vele. Mikor egyedül maradnak, egy írást húz elő a zsebéből, s mézes-mázos szavakkal elkezd magyarázni, hogy a harangodiak az ismert lócsempészési ügyek miatt annyi zaklatásnak vannak kitéve, hogy nem érdemes Csonkamagyarországhoz tartozniuk. Azzal kapacitálja hát a bírót, hogy írja alá a magával hozott cseh iratot, s üsse rá a község pecsétjét. A bírót előbb még szelíden ellenveti, hogy egy árva szót nem tud csehül, sőt az egész faluban egyetlen ember sincs, aki tudna – végül aztán elveszíti a türelmét, s azt mondja: van öneki is ilyen írása, csak hogy az magyar. Erre az ágens azt feleli: szeretné látni azt az írást, s ha megegyezik az övével, az is elég lesz hozzá, hogy a csehek pár nap alatt megszállják Harangodot és a hozzá tartozó másik falut. Erre a bírót bemegy a szobába, kihozza a töltött vadászfegyverét, és ráfogja az ügynökre. Ez az én magyar írásom, kiált fel, s átadja a jeles férfiút a csendőrhatalóságnak, hogy a hűvösön tűnődjön majd el a csalafinta határrevízióról. Ez is bizonyítja, hogy nemcsak az országhatár van itt hipp-hopp a kertek alatt, de a kisantant ármány is. Ha ezeket a fejleményeket Lukániusz sejtí Silbakon, bizonyára kitér rá nagy kertművészeti szintézisében.

*Részlet az *Angyaldekameron* című készülő regényből

Aranyi
Sándor:
*Jelen a
múltból*
(Kappadokia)